УДК – 811.11-112
https://doi.org/10.31548/philolog2020.01.085

МЕТОНІМІЧНІ ТРАНСПОЗИЦІЇ У ТЕРМІНОЛОГІЧНОМУ ПОЛІ «ХВОРОБИ ТВАРИН»

Ю. Г. РОЖКОВ, асистент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: yuriev694@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-6830-9130

Анотація. *У статті розглянуто механізми застосування метонімічних перенесень в англомовній термінології ветеринарної медицини. Проаналізовано термінологічні одиниці англомовного термінологічного поля «хвороби тварин», які виникли внаслідок метонімії; виділено найпродуктивніші моделі метонімічних транспозицій, що є актуальним для їх систематизації та стандартизації. З'ясовано, що метонімічні терміни утворені за загальномовними та загальнотермінологічними моделями, однак виявлені специфічні моделі метонімізації, які характерні лише для термінологічного поля «хвороби тварин», а саме: «назва ураженого органа – назва хвороби», «назва ситуації, за якої виникла травма – назва хвороби», «етіологія – назва хвороби», «збудник хвороби – назва хвороби», «процес – хворобливий стан». На основі аналізу фактичного матеріалу доведено, що метонімічний перенос є ефективним механізмом формування термінів ветеринарної медицини, зокрема термінологічних одиниць термінологічного поля «хвороби тварин». Вивчення метонімічних транспозицій у ветеринарній термінології дає можливість структурувати терміни, мотивовані метонімією, розрізняти моделі метонімічної номінації, а також з'ясувати специфічні особливості номінації нових концептів у ветеринарній медицині.*

Ключові слова*: метонімія, ветеринарна термінологія, хвороби тварин, термінотворення, термінологічне поле.*

Актуальність дослідження. Сучасний інтенсивний розвиток науки ветеринарної медицини зумовлює виникнення великої кількості нових термінів. Одним із ефективних процесів творення нових термінів, який відображає особливості наукової концептуалізації, є вторинна номінація. Вона вважається ресурсом мовної економії, способом залучення вже відомих одиниць плану вираження для позначення нових значень і відтінків знань. У термінології фахових мов вторинна номінація реалізується у двох основних видах: метафорі й метонімії.

Пильна увага приділяється вивченню метонімії як одного із шляхів терміно-творення медичної термінології. Очевидно, довге знаходження в тіні інших наук призвело до того, що мова ветеринарії не потрапляла у сферу інтересів лінгвістів. Тому питання про роль метонімії у формуванні, структуруванні та функціонуванні в термінології ветеринарної медицини залишається відкритим, що в сукупності з високою продуктивністю метонімічних моделей у сучасній ветеринарії свідчить про актуальність нашої розвідки.

Аналіз публікацій. Особливості метонімічного перенесення здавна перебувають у центрі уваги лінгвістики (праці О. Потебні, Ю. Апресяна, Н. Арутюнової, Р. Гіббса, Є. Гінзбурга, Р. Дірвена, М. Кронгауза, Л. Кудрявцевої, Є. Куриловича, Дж. Лакоффа, Р. Ланґакера, К. Леві-Стросса, Л. Новікова, В. Русанівського, Н. Рябцевої, О. Тараненка, Дж. Тейлора, Р. Якобсона та ін.).

Мета статті − схарактеризувати механізми метонімічних транспозицій у сфері англомовної термінології ветеринарної медицини на прикладі номінації

© *Ю. Г. Рожков*

хвороб тварин.

Результати. Матеріалом дослідження послужила вибірка з тлумачних словників сучасної англійської мови та спеціалізованих словників (450 одиниць). Основними методами, які використовуються в нашому дослідженні, є диференціація та ідентифікація термінологічних одиниць на позначення хвороб тварин, утворених шляхом метонімічних перенесень в англомовній термінології, а також їхній аналіз і систематизація.

Особливість вторинної номінації через метонімічне перенесення полягає в тому, що воно характеризує певний об'єкт через його співвіднесеність із основним. Метонімія дозволяє нам використовувати назву одного об'єкта для позначення іншого [1, с. 36]. Метонімія змінює референцію, а отже, є генезною; на відміну від метафори, це семантичний зсув у референції, у результаті чого породжується новий зміст висловлення через спеціалізацію (конкретизацію лексичного значення) і генералізацію [7, с. 5].

На наш погляд, найвлучніше визначення метонімії належить Н. Арутюновій: метонімія – це «троп чи механізм мови, який полягає в регулярному або оказіональному перенесенні назви з одного класу об'єктів чи одиничного об'єкта на інший клас або окремий предмет, який асоціюється з ним за суміжністю залучення в одну ситуацію» [1, с. 300].

Вчені вважають, що результатом метонімічного зміщення є не що інше, як семантична деривація. Зокрема, О. Падучева зазначає, що метонімічне зміщення пов'язує два значення слова, зафіксовані у словникові тоді, коли одне значення отримується із іншого внаслідок зміщення фокусу уваги [6, с. 241].

Дослідники вважають, що найповнішу класифікацію метонімічних трансформацій запропонував В. Татарінов [8]. Учений виокремлює метонімічні моделі в межах як лексичної, семантичної, так і словотвірних метонімій.

Метонімічне перенесення в медичній термінології були предметом дослідження в численних наукових студіях. Як свідчать лінгвістичні праці, метонімічні медичні терміни дослідники диференційовували за різними параметрами: об'єктом, місцем, певними умовами, які можуть викликати захворювання, певною діяльністю людини, яка детермінує найменування медичного феномена. На наш погляд, одна із вдалих класифікації метонімічних транспозицій в медичній термінології належить Н. Цісар [9, с. 58]. Оскільки медична та ветеринарна термінології мають багато спільного, то в досліджуваному термінологічному полі «хвороби тварин» англійської мови представлено окремі напрямки метонімізації, виокремленні дослідницею [9, с. 58]. Метонімічні терміни досліджуваної термінології можна диференціювати за такими типами:

процес – процес: *distribution* – дія за значенням розподіляти, поширювати; в епідеміології – частота, характер і просторове розповсюдження проблем і подій, пов'язаних із здоров'ям в популяції [2, с. 38]; *transmission* – дія за значенням передавати, у ветеринарії – передача і розповсюдження збудника заразної хвороби від джерела організму в епізоотичному процесі. Це невід'ємний атрибут будь-якої заразної хвороби, що визначає її заразливість [5, с. 41];

процес – результат процесу: *inflammation* – дія за значенням запалити, в ветеринарії – захисна реакція організму на різні хвороботворні дії [2, с. 54]; *exacerbation* – дія за значенням загострити, в ветеринарії – перехід захворювання в більш важку форму [4, с. 54]; *frostbite* – дія за значенням обморозитися, в ветеринарії – холодова травма; ушкодження тканин, викликане переохолодженням [2, с. 42];

процес – хворобливий стан: *poisoning* – дія за значенням отруїти, у ветеринарії – хворобливий стан, спричинений дією отруйних речовин на організм [5, с. 59]; *stress* – дія за значенням піддавати напрузі (тиску), фізіологічний стан організму, що розвивається в результаті травми, хвороби або тривоги [5, с. 112];

© Ю. Г. Рожков

процес – метод: *screening* – дія за значенням відбирати; у ветеринарії – обстеження великої групи тварин зазвичай за допомогою недорогих тестів з метою виявлення певного захворювання [2 , с. 79];

форма – ознака хвороби: *neoplasm* (укр. новоутворення – те саме, що новотвір, новотвір – форма, елемент, слово і т. ін., що утворилися заново), у ветеринарії – те саме, що пухлина [4, с. 158]; *cyst – кіста* (от гр. kystis – міхур, кіста) – порожнина на зразок міхура, що виникає в патологічних тканинах, заповнена рідким або напіврідким вмістом [5, с. 208];

властивість – кількісний показник: *morbidity* – захворюваність; у ветеринарії – будь-яке відхилення, суб'єктивне або об'єктивне, від стану фізіологічного благополуччя або зниження продуктивності (не плутати з показниками захворюваності). Показник обхвату популяції тварин якою-небудь хворобою. Виражається відношенням числа хворих до загальної чисельності сприйнятливих тварин у контрольованій популяції і найчастіше обчислюється на 100 000 голів [2, с. 59]; *prevalence* – наявність, поширеність, існування; в ветеринарії – показник ураженості популяції тварин, наявності, поширеності інфекції або хвороби. (Відповідь на питання, яка частка уражених тварин на сьогодні, за тиждень, місяць і т. д.) [2, с. 69]; *mortality* – падіж (худоби); у ветеринарії – показник тяжкості виникнення і розповсюдження хвороби, її впливу на популяцію тварин. Виражається відношенням числа загиблих від хвороби до загальної чисельності контрольованої популяції і обчислюється на 100, 1000, 10000 і т. д. голів [2, с. 72];

стан – процес: *pregnancy* – вагітність – фізіологічний стан організму самки в період плодоношення, тобто з моменту запліднення і до народження зрілого плоду або до аборту [2, с. 51]; *infertility* – безпліддя – порушення відтворення потомства, обумовлене ненормальними умовами існування самок і самців, що виникає в результаті впливу на організм несприятливих факторів зовнішнього і внутрішнього середовища [4, с. 88].

колір – діагноз: *White spot disease*– хвороба білих плям – відома також як «манка», хвороба прісноводних, а також акваріумних риб [2, с. 66]; *blue tongue* – (блутанг, синій язик) – інфекційна катаральна лихоманка овець (блутанг, синій язик) [4, с. 59]; black leg – (емфіматозний карбункул); white muscle disease – білом'язова хвороба [2, с. 75];

назва ураженого органа – назва хвороби: *bowel obstruction* – непрохідність кишківника – порушення пасажу кишкового вмісту в напрямку від шлунку до заднього проходу [2, с. 120]; *Spotty liver – плямиста печінка* – найбільш поширений гепатоз, при якому в печінкових клітинах відбувається накопичення жиру [2, с. 112]; *wooden tongue* – дерев'яний язик – актиномікоз язика [2, с. 93];

назва ситуації, за якої виникла травма – назва хвороби: *Rain scald* – дощова шкіра, дерматофіліоз – це шкірне захворювання, яке спостерігається у віках великої рогатої худоби, але особливо у молодняка. Він зазвичай асоціюється з вологою погодою (звідси і назва) [4, с. 86]. *grass seeds abscess* – ковилова хвороба, поранення різних тканин і органів тварин, частіше овець, остюками плода (зернівки) різних видів ковили *shipping fever* – дорожня лихоманка – хвороба, що спостерігається під час перевезення тварин в теплу пору року в вагонах, трюмах і закритих автомобілях [4, с. 29]; *clover disease* – конюшинова хвороба – отруєння тварин, частіше коней, при згодовуванні великої кількості конюшини рожевого кольору [4, с. 33]; *grass sickness* – пасовищна тетанія – хвороба з гострим перебігом, що характеризується підвищеною збудливістю, клонічними та тетанічними судомами внаслідок порушення електролітного складу крові. Хворіють переважно молочні корови в перші 4-5 тижнів утримання на пасовище, рідко – восени [5, с. 135];

етіологія – назва хвороби: *Cold*

© Ю. Г. Рожков

cow syndrome – синдром холодної корови – це незвична хвороба, збудник якої невідомий. Трапляється ранньою весною у корів, які випасаються на житніх пасовищах [5, с. 121];

збудник хвороби – назва хвороби: *Coronavirus* – короновірус (Any of a group of RNA viruses that cause a variety of diseases in humans and other animals) [2, с. 45].

Amoeba encephalitis – амебний енцефаліт – хвороба центральної нервової системи (ЦНС), яку спричинюють певні види вільноживучих амеб, особливо роду Acanthamoeba Balamuthia mandrillaris [5, с. 110].

Висновки. Аналіз фактичного матеріалу дослідження засвідчив, що метонімічний перенос є ефективним механізмом формування термінів ветеринарної медицини, зокрема термінологічних одиниць термінологічного поля «хвороби тварин». Вивчення метонімічних транспозицій у ветеринарній термінології дає можливість структурувати терміни, мотивовані метонімією, розрізняти моделі метонімічної номінації, а також з'ясувати специфічні особливості номінації нових концептів у ветеринарній медицині. Однак метонімічне переосмислення в порівнянні з метафоричним є менш поширеною формою семантичного перетворення, в тому числі і для ветеринарних термінів.

Метонімічні терміни утворено за загальномовними та загальнотермінологічними моделями, однак виявлені специфічні моделі метонімізації, які характерні лише для термінологічного поля «хвороби тварин», а саме: «назва ураженого органа **–** назва хвороби», «назва ситуації, за якої виникла травма **–** назва хвороби», «етіологія **–** назва хвороби», «збудник хвороби **–** назва хвороби», «процес **–** хворобливий стан».

Список використаних джерел

1. Арутюнова Н. Д. Метонимия. Лингвистический энциклопедический словарь. Москва : Советская энциклопедия, 1990. С. 300–301.

2. Власенко В. М., Левченко В. І. Тлумачний словник клінічних термінів ветеринарної медицини. Київ : Урожай, 2008. 280 с.

3. Лакофф Д., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живём. Москва : Изд-во ЛКИ, 2008. 256 с.

4. Недосєков В. В., Поліщук В. В. Словник епізоотологічних термінів. Київ : ТОВ «ЦП КОМПРИНТ», 2014. 87 с.

5. Орлов. Ф. М. Словарь ветеринарных клинических терминов // 3-е изд. перераб. и доп. Москва : Россельхозиздат, 2018. 367 с.

6. Падучева Е. В. Пространство в обличии времени и наоборот (к типологии метонимических переносов). Логический анализ языка. Москва : Язык рус. культуры, 2000. С. 239 – 254.

7. Помірко Р. С. Когнітивні механізми транспозиції смислів: метафора та метонімія (на матеріалі англійської фахової мови економіки). Вісник Львівського університету. Серія іноземні мови. Львів : Видавництво ЛНУ ім. Івана Франка, 17, 2010. С. 45–55.

8. Татаринов В. А. Дискурсивные параметры метафорического термина. Лингвопоэтика. Лингвостилистика. Лингвориторика. Москва : Московский Лицей, 32, 1999. С. 153-158.

9. Цісар Н. Метонімічні транспозиції у медичній терміносистемі. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Проблеми української термінології. Львів : Вид-во Нац. ун-ту «Львівська Політехніка», 538, 2007. С. 57 – 60.

References

1. Arutiunova, N. D. (1990). Metonymyia. Lynhvystycheskyi entsyklo-pedycheskyi slovar [Metonymy. Linguistic encyclopedic dictionary]. Moscow : Sovetskaia entsyklopedyia, 300–301.

2. Vlasenko, V. M., Levchenko, V. I. (2008). Tlumachnyi slovnyk klinichnykh terminiv veterynarnoi medytsyny [Dictionary of clinical veterinary medicine terms]. Kyiv : Urozhai, 280.

3. Lakoff, D., Dzhonson, M. (2008). Metafory, kotorimy my zhyvem [Metaphors we

live by]. Moscow : Yzdatelstvo LKY, 256.

4. Nedosiekov, V. V., Polishchuk, V. V. (2014). Slovnyk epizootolohichnykh terminiv [Dictionary of Epizootological terms]. Kyiv : TOV «TSP KOMPRYNT», 87.

5. Orlov, F. M. (2018). Slovar veterynarnykh klynycheskykh termynov [Dictionary of clinical veterinary terms]. Moscow : Rosselkhozyzdat, 367.

6. Paducheva, E. V. (2000). Prostranstvo v oblychyy vremeny y naoborot (k typolohyy metonymy-cheskykh perenosov) [Space in disguise of time and vice versa (to the typologies of metonymic transferring)]. Moscow : Yazik rus. Kultury, 239 – 254.

7. Pomirko, R. S. (2010). Kohnityvni mekhanizmy transpozytsii smysliv: metafora ta metonimiia (na materiali anhliiskoi fakhovoi movy ekonomiky) [Cognitive mechanisms of senses transposition: metaphor and metonymy (based on the English professional language of economics]. Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriia inozemni movy. Lviv : Vydavnytstvo LNU im. Ivana Franka, 17, 45-55.

8. Tatarynov, V. A. (1999). Dyskursyvnye parametry metafo-rycheskoho termyna [Discourse parame-ters of metaphoric term]. Moscow: Moskovskyi Lytsei, 32, 153-158.

9. Tsisar, N. (2007). Metonimichni transpozytsii u medychnii terminosystemi [Metonymic transpositions in the medical term system]. Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika». Problemy ukrainskoi terminolohii. Lviv : Vyd-vo Nats. un-tu «Lvivska Politekhnika», 538, 57 – 60.

METONYMIC TRANSPOSITIONS IN THE ENGLISH LANGUAGE TERMINOLOGICAL FIELD "ANIMAL DISEASES"

Yu. H. Rozhkov

Abstract. *The article deals with mechanisms of applying metonymic transferring in the English veterinary medicine terminology. Terminological units of the English terminological field "animal diseases" which appeared as a result of metonymy were analyzed; the most productive models of metonymic transpositions that are relevant for their systematization and standardization were elaborated. It was found out that metonymic terms were created according to general linguistic and terminological models. Nevertheless we established the specific models of metonymisation relevant only for terminological field "animal diseases", namely: "name of diseased organ – name of disease", "name of situation at which a disease appeared – name of disease", "etiology – name of disease", "disease agent – name of disease", "process – diseased state"*

The purpose of research *is to characterize mechanisms of metonymic transpositions in the field of the English veterinary medicine terminology through the example of animal diseases nominations.*

Results of research. *The peculiarity of secondary nomination through metonymic transferring lies in the fact that it characterizes a particular object via its identity with the basic one. Metonymy allows using name of a given object to determine another. Metonymy shifts reference hence it is a genesis; by contrast with metaphor this semantic shift in reference results in a new sense of utterance through specification and generalization.*

According to the analyzed data it was proved that metonymic transferring is an effective mechanism of forming veterinary medicine terms, namely terminological units of the terminological field "animal diseases". Studying metonymic transpositions in the English veterinary medicine terminology allows structuring terms, motivated by the metonymy, differentiate metonymic nomination models, and also finding specific peculiarities of new concepts nomination in veterinary medicine. Nevertheless metonymic reinterpretation comparing to metaphoric one is less widespread form of semantic transferring, including veterinary terms.

Key words: *metonymy, veterinary terminology, animal diseases, terms formation, terminological field.*

© *Ю. Г. Рожков*